

Jelena Blašković

Pedagoška fakulteta Univerze v Zagrebu, Odsek Petrinja

GLASBENI PROFIL ŠTUDENTOV PREDŠOLSKE VZGOJE GLEDE NA NJIHOVO PREDHODNO IZOBRAŽEVANJE

Izvleček

Pri vpisu na študij predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti Univerze v Zagrebu ne preverjajo glasbenih sposobnosti in znanj bodočih študentov. Glede na različne osnovnošolske in srednješolske glasbene izkušnje je naloga fakultete, da študente glasbeno izobrazi, razširi njihove glasbene sposobnosti in veščine ter da zgradi pozitiven odnos do glasbe in njenega prakticiranja pri delu z otroki, da bi bodoči vzgojitelji dojemali pomembnost glasbe in njeno funkcijo v razvoju otroka. V prispevku smo raziskali glasbene in pevske izkušnje, ki so si jih študenti prvega in tretjega letnika predšolske vzgoje (N=107) Pedagoške fakultete Univerze v Zagrebu pridobili v času svojega osnovnošolskega, srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja. Rezultati raziskave kažejo, da študenti svoje osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje ter poznavanje glasbenega področja na začetku študija ocenjujejo kot slabo. V osnovni šoli je pela skoraj polovica vprašanih na vsaki uri glasbene kulture, v srednji šoli pa več kot polovica vprašanih sploh ni prakticirala petja. Študenti tretjega letnika so izrazili zadovoljstvo z univerzitetnim izobraževanjem.

Ključne besede: glasbeno izobraževanje, pevsko izobraževanje, študenti predšolske vzgoje, raziskava

Abstract

Understanding the Early Childhood Education Students' Musical Profile with Regard to their Educational Background

Preliminary applications for the Early Childhood Education program at the Faculty of Teacher Education of the University of Zagreb do not contain testing the musical competences and knowledge of the future students. Considering the differences in the knowledge they gained during their primary and secondary education, one of the academic education tasks is to ensure the required musical education. With aim to recognize the importance of the musical element in the early development of the children, it is important to enlarge the musical skills and competences of the future early childhood educators and to help them to develop the positive attitude towards the music and its practice in working with children. Considering the differences in musical background of the students, this study focused only on the musical and vocal experience or competences of students

(N=107) attending the Early Childhood Education program at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb. The knowledge their gained during their primary, secondary education and former academic education was used. Primary and secondary education was estimated as weak by the examined students. Almost half of the examined had vocal practices during every musical lecture within their primary school education, while more than a half had no practices whatsoever in secondary school. Third year students showed their satisfaction with the former academic education.

Keywords: musical education, vocal education, preschool education students, research

Uvod

Na študij predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti Univerze v Zagrebu se vpišejo študenti, ki so zaključili različne vrste srednjih šol, zato je diferenciranost študentov predšolske vzgoje prisotna tudi pri njihovih glasbenih izkušnjah in predznanjih. Nekatere vrste srednjih šol v svojih programih nimajo predmeta *Glasbena kultura*. Zato obstaja možnost, da bodoči vzgojitelji v formalnem izobraževanju od svojega osnovnošolskega izobraževanja nimajo nepretrganega stika z glasbo. V času študija je treba zmanjšati razlike v glasbeni neizenačenosti in glede na sposobnosti študentov vsem omogočiti ustrezen razvoj glasbenih znanj in veščin. Da bi lahko študent postal samostojen pri svojem delu, mora biti učenje in poučevanje prilagojeno potrebam izobraževanja, željam in nagnjenjem študentov/učencev, da bi se njihove vrline, sposobnosti in talent razvili na vseh področjih (Strmčnik, 1987, 1999). Takšen pristop je pomemben v glasbenem izobraževanju znotraj šolskih in študijskih programov. Glasbena umetnost je sestavni del šolskega programa ur *Glasbene kulture* v osnovni šoli in predmeta *Glasbena umetnost* v srednji šoli. Glasbeni pouk sistematično vpliva na oblikovanje glasbene identitete učencev, omogoča razvoj glasbenih sposobnosti in vpliva na njihovo estetsko vzgojo (Vidulin-Orbanić, 2012).

Formalno glasbeno izobraževanje je sistem, ki je v izobraževalnih ustanovah prisoten od osnovne šole pa do univerze. Najpogosteje je povezan z učenjem in spoznavanjem zahodne glasbene prakse pa tudi lokalne, tradicionalne glasbe posameznih narodov. Neformalno učenje glasbe je prisotno v vsaki skupnosti, v kateri je prisotna glasba. Na tak način učenja vplivajo skupnost, vrstniki in družina (Jaffurs, 2004). Povezovanje formalnega in neformalnega glasbenega izobraževanja v praksi pomeni, da je izobraževalni sistem povezovalac tistega, kar učenec zna, in novih znanj, ki jih bo osvojil. Poučevanje glasbe danes zaobjema odprtost do raznih možnosti in situacij, ki bi morale biti v svoji primernosti in učinkovitosti glasbeno in socialno osmišljene (Oliveira, 2005).

Glasbeno izobraževanje je sestavni del osnovnih, ponekod pa tudi srednjih šol. Osnovna šola je splošna ustanova, v kateri učenci pridobivajo znanja in usmeritve za bodoče poklice. V osnovni šoli glasbeno izobraževanje sloni na dejavnostih učenca skozi petje, igranje in poslušanje. Glede na *Šolski program in načrt za osnovno šolo (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006)* Ministrstva za znanost, izobraževanje in šport Republike Hrvaške je cilj pouka glasbe v splošnoizobraževalni šoli uvajanje učencev v glasbeno kulturo, vzpostavljanje in osvajanje elementov glasbenega jezika, razvijanje glasbene ustvarjalnosti, vzpostavljanje in osvajanje vrednostnih meril za kritično in estetsko ocenjevanje glasbe, razvijanje glasbenih spretnosti učencev in omogočanje predpogojev za nadaljnje glasbeno šolanje učencev.

Na Hrvaškem se srednješolsko izobraževanje glede na vrsto učnega načrta in programa deli na: *gimnazije* (splošne in specilizirane); *strokovne* (tehnične, industrijske, obrtne in druge); *umetniške* (glasbene, plesne, likovne in druge). Glede na *Nacionalni okvirni kurikulum* (2011) je cilj glasbene kulture v srednjih šolah gimnazijskega in umetniškega programa sledeč: opazovanje in doživljanje umetniškega ustvarjanja in dejavnosti ter estetskih vrednosti (percepcija in recepcija); obvladovanje osnov glasbene umetnosti in ustvarjanja; sodelovanje pri glasbenih dejavnostih in izražanje z glasbeno umetnostjo in ustvarjanjem; komunikacija, socializacija in sodelovanje z glasbenim doživljanjem in izrazom; razumevanje in vrednotenje glasbene umetnosti in ustvarjanja. V srednji šoli se glasbena umetnost ukvarja s problematiko razumevanja glasbenih del svetovne in nacionalne kulturne dediščine. Z osvajanjem predhodno navedenih ciljev se teži k oblikovanju kritičnega poslušalca, ki bo sposoben presojati katerokoli zvrst glasbe (Vidulin-Orbanić, 2012).

Odnos do glasbenega pouka in glasbenih izkušenj hrvaških srednješolcev je raziskovala Dobrota (2008). V Splitu je izvedla raziskavo na vzorcu 300 srednješolcev iz petih gimnazij in petih strokovnih šol. 18.7% učencev strokovnih šol in 19.3% gimnazijcev obiskuje glasbeno izobraževanje zunaj rednega šolanja. Tretjina učencev strokovnih šol (32.7%) in gimnazijcev (31.3%) prihaja iz družin, v katerih se kdo z glasbo ukvarja amatersko ali poklicno. Naklonjenost do klasične glasbe kaže 71% učencev strokovnih šol in 89.3% gimnazijcev. Gimnazijski program ima predmet *Glasbena kultura*, ki je oblikovan po principu diakronskega modela (Rojko, 2012), pri katerem program sledi kronološkemu razvoju glasbe. Več kot polovica učencev meni, da je pri predmetu *Glasbena kultura* preveč dejstev in da je prevelik poudarek na pomnjenju faktografskih podatkov, premajhen pa na glasbenih primerih. 68% vprašanih meni, da je predmet srednje pomemben, 18.7 % jih meni, da je nepomemben, le 13.3 % pa jih meni, da je zelo pomemben. Da ima pouk *Glasbene kulture* kljub temu pozitiven vpliv in vpliva na obiskovanje opernih gledališč ter na večje zanimanje za spoznavanje svetovne in domače glasbene dediščine, meni 27.3% gimnazijcev. Skoraj polovica (48.7%) vprašanih

gimnazijcev meni, da glasbeni pouk vpliva na oblikovanje njihovega kritičnega mišljenja in glasbenega okusa.

Status glasbenega izobraževanja in odnos učencev srednjih šol do njihovega glasbenega izobraževanja so raziskovali v Hongkongu (Ho, 2007). V raziskavi je sodelovalo 1806 srednješolcev. Rezultati so pokazali sledeče: glede na mnenje vprašanih so trije najpomembnejši posredniki pri učenju glasbe v razredu profesor (42.3%), množični mediji (17.9%) in zasebni učitelji glasbe (15.3%). Učenci so glasbeni predmet glede na obsoječe predmete, pri katerih se poučuje o različnih kulturah, ocenili s povprečno srednjo oceno 3.21 (od največ 4). Glede na učinkovitost so učenci glasbo uvrstili na tretje mesto. 82.3 % učencev verjame, da lahko glasba odraža vrednosti in prepričanja družbe. K učenju glasbe učence motivira informacijska tehnologija (34%), teme, ki se jih učijo (30%), 15% vprašanih pa meni, da tehnologija ni ključna za učenje glasbe. Najbolj priljubljene dejavnosti, pri katerih se uporablja tehnologija, so skladanje, petje in predvsem uživanje v glasbi.

Glasbene izkušnje in pevske sposobnosti srednješolcev v Ameriki (Mid-western State) sta raziskovala Riegl in Gerrity (2011), ki opozarjata, da imajo srednješolci slabe intonančne sposobnosti. Srednješolci, ki so glasbene izkušnje pridobivali s sodelovanjem v ansamblih, in tisti, ki so obiskovali ure klavirja, so dosegali boljše rezultate v preizkusih intonančne natančnosti glede na vrstnike, ki takšnih izkušenj niso imeli. Rezultati raziskave kažejo, da učenci v srednjih šolah intonančnih sposobnosti ne razvijajo dovolj glede na dejstvo, da se lahko glasbeni potencial razvije tudi v kasnejših letih.

Vloga univerze pri izobraževanju bodočih vzgojiteljev

Vzgoja je kot proces oblikovanja posameznika – strokovnjaka zelo zapleten postopek. Slojevitost stroke od vzgojiteljev pri glasbeni vzgoji zahteva različna glasbena znanja in veščine. Izobraževanje bodočih vzgojiteljev se odvija skozi obče dele stroke, ki vključujejo znanja iz področij pedagogike, psihologije, filozofije vzgoje, književnosti, tujih jezikov, naravoslovnih predmetov in informacijske pismenosti. Specifičen del stroke predstavlja usvajanje glasbenih, likovnih ter športnih znanj in veščin. Specifična glasbena znanja so pridobljena s spoznavanjem glasbenega jezika in teorije, veščine pa se razvijajo z igranjem glasbil in petjem. Pridobljena teoretična znanja in veščine se povezujejo in nadgrajujejo z znanji s področja metodike/didaktike predmeta in z metodiko/didaktiko predmeta in z drugimi glasbenimi predmeti/moduli, s ciljem usposabljanja bodočega vzgojitelja za izvajanje glasbenih dejavnosti v vrtcu.

Glasbena vzgoja otrok zahteva strokovno ravnanje in primerno pripravo vzgojitelja, ki ima pozitiven odnos do glasbenih dejavnosti, glasbenih dosežkov in lastnih glasbenih zmožnosti. Cilji glasbenega izobraževanja vzgojiteljev na

univerzi so: izobraževanje in razširjanje njihovih glasbenih sposobnosti, veščin in zmožnosti, izgradnja pozitivnega odnosa do glasbe in njenega prakticiranja pri delu z otroki ter dojemanje vloge glasbe v razvoju otroka. Za vzgojitelje predstavlja veliko odgovornost otroku skozi vzgojo in izobraževanje omogočiti, da se razvija v ustvarjalnega posameznika, ki ustvarja, se igra in konkretizira (Richards, 1999; Lee, 2009). Zaželeno je, da ima vsak otrok določene glasbene izkušnje, ki se začnejo razvijati znotraj izobraževalnih in vzgojnih ustanov. Predšolsko obdobje velja za ključno obdobje za razvoj glasbenih veščin (Bowles, 1998; Temmerman, 1998; Levinowitz, 1999; Levinowitz, 2001) ter za odprtost do glasbe (May, 1985; Carper, 2001).

Številne raziskave o usposobljenosti in samoocenjevanju vzgojiteljev v svetu kažejo, da je organizacija in zasnova študija zelo pomembna ter da se odraža na kasnejšem delu vzgojiteljev v stroki. Raziskave v Južni Koreji in Ameriki kažejo, da imajo vzgojitelji temeljno odgovornost pri vodenju glasbenih dejavnosti (Daniels, 1991; Nardo idr., 2006), hkrati pa, da za poučevanje glasbe niso dovolj pripravljeni (Kim, 2000; Herbst idr., 2005). Kako pomembno je med študijem poudarjati pomembnost umetnosti v predšolskem obdobju in usposobljenost študentov, bodočih vzgojiteljev, na tem področju, kaže raziskava o vzgojiteljevi oceni učinkovitosti dela z otroki na umetniškem področju (glasba, ples, drama, mediji in vizualne umetnosti) Garvisa in Pendergasta (2011), izvedena v Avstraliji. Raziskava je vključevala vzgojitelje v predšolskih ustanovah z delovnim stažem od dveh do sedemintridesetih let. Rezultati so pokazali, da je po ocenah vzgojiteljev njihova učinkovitost pri delu z otroki na umetniških področjih zelo nizka. To pa se kaže v vključevanju umetniških vsebin v delo z otroki. V oceni svoje učinkovitosti pri delu z otroki na glasbenem področju 57% vzgojiteljev meni, da je njihova učinkovitost slaba, 14% pa jih meni, da je njihova učinkovitost odlična.

Raziskave v Sloveniji kažejo, da je zanimanje vzgojiteljev za umetniško področje znotraj predšolskega kurikulumu veliko. Na področju umetnosti najraje izvajajo likovne dejavnosti, sledijo glasbene, plesne in dramske dejavnosti, najmanj zanimanja pa kažejo za avdiovizualne dejavnosti (Denac, 2010). Med glasbenimi dejavnostmi najraje prakticirajo petje pesmic, sledi igranje na glasbila, poslušanje glasbe, glasbeno ustvarjanje, na zadnjem mestu pa so glasbene didaktične igre. Pogostost glasbenih dejavnosti je povezana z vzgojiteljevim zanimanjem, da jih načrtuje in izvaja (Denac, 2008).

Kot kaže raziskava Narda in sodelavcev (2006), so v Kaliforniji v predšolskih ustanovah v le 27% vseh vrtcev vključeni profesionalni glasbeni strokovnjaki. 69% vzgojiteljev se čuti odgovorne za oblikovanje in vodenje glasbenih dejavnosti, pri čemer pa niso imeli strokovne pomoči glasbenikov. Ugotavljali so, kako pogosto ustanove – otroški vrtci – v Kaliforniji ponujajo otrokom glasbene dejavnosti. 14% jih nikoli ni ponudilo glasbenih dejavnosti, 28% pa jih to počne

štiri do petkrat tedensko. Glede na Goldenovo raziskavo (1989, v Lee, 2009) 79.6% vzgojiteljev glasbo vsakodnevno vključuje v svoje delo, 11.6% jo vključuje tri do štirikrat tedensko, 0.6% vprašanih pa ni nikoli sodelovalo v glasbenih dejavnostih. 58% vprašanih uživa v glasbenih dejavnostih. V Leejevi raziskavi (2009) je v Južni Koreji 98% vzgojiteljev od 606 vprašanih odgovorilo, da nimajo podpore glasbenih strokovnjakov za izvajanje glasbenih dejavnosti v vrtcu. Vzgojitelji izvajajo skupinske glasbene dejavnosti dvakrat tedensko v trajanju trideset minut. Večina vzgojiteljev vključuje glasbo v kurikulum zaradi veselja, užitka in rekreacije otrok. Da glasba najintenzivneje omogoča veselje in da je pomembna za rekreacijo otrok meni 90% vzgojiteljev. Sledita vpliv glasbe na razvoj jezika in samospoštovanje. Pri načrtovanju dejavnosti 96% vzgojiteljev meni, da je za otroke najpomembnejše »uživanje v glasbi«, 90% jih meni, da je fizično izražanje skozi glasbo zelo pomembno, 88% pa jih glasbo v kurikulum vključuje zaradi razvijanja ustvarjalnosti skozi improvizacijo in raziskovanje. Najpogostejša dejavnost, ki jo izvajajo vzgojitelji v Južni Koreji, je petje s spremljavo lastnih glasbil (tleskanje s prsti, ploskanje), pogosto uporabljajo spremljavo ali CD matrico, le redko pa uporabljajo kitaro ali pa kakšno drugo glasbilo. Opremljen glasbeni prostor ima 74% vzgojiteljev, vendar pa nimajo dovolj idej za izvajanje glasbenih dejavnosti. Vprašani so izrazili željo, da bi med študijem več časa posvetili praksi oziroma pridobivanju glasbenih veščin in izkušenj ter metodiki. Kakovost študijskega programa za bodoče vzgojitelje ima neposreden vpliv na kasnejšo kakovost dela v vrtcu. Glede na raziskave Ballantyneja in Packerja (2004) je treba v študijskem programu večjo pozornost posvetiti razvoju občnih pedagoških znanj in veščin, razvoju specifičnih in strokovnih znanj in veščin (kako voditi glasbene dejavnosti, kako vključiti dodatne kurikularne programe) in razvoju veščin sporazumevanja. Vprašani menijo, da so splošna pedagoška znanja enako pomembna kot glasbena znanja.

Stališča študentov, bodočih vzgojiteljev, so raziskovali na Hrvaškem (Blašković in Novaković, 2013). Raziskava je zaobjela stališča 144 študentov o umetniških področjih, ki so sestavni del integriranega predšolskega kurikula. Rezultati so pokazali, da 48.6% študentov 1. in 3. letnika študija predšolske vzgoje kaže največje zanimanje za glasbeno umetnost, 24.3% za likovno umetnost, 17.4% za lutkarstvo in uprizoritveno umetnost, 9.2% pa kaže največje zanimanje za medijsko kulturo. Študenti tretjega letnika (N=73) so na koncu študija izrazili zadovoljstvo z glasbenim izobraževanjem. 91.4% vprašanih je izrazilo zadovoljstvo s svojim izobraževanjem (zadovoljnih je bilo 24.7%, zelo zadovoljnih 45.2%, popolnoma zadovoljnih pa 20.5% študentov). Temmermanova (1998) je v svoji raziskavi v Avstraliji prišla do ugotovitve, da 100% vprašanih študentov uživa v glasbi znotraj predšolskega programa. Velik delež raziskav kaže na pomembnost kakovosti študijskih programov in priprave študentov na delo v predšolskih ustanovah (Nichols in Honig, 1995; Temmerman, 1998; de L'Etoile, 2001; Vannatta-Hall, 2010).

Pomembnost petja in pevskega izobraževanja študentov predšolske vzgoje

Pomemben in nenadomestljiv del glasbenega izobraževanja je pevska usposobljenost bodočih vzgojiteljev. Petje je temeljna izkušnja vsakega človeka. Petje starejših oseb in vzgojiteljev ima na otroke velik vpliv. Zato je pravilno petje vzgojiteljev, kar se tiče čiste intonacije, pravilne izgovorjave besedila in ritma, zelo pomembno, saj se otroci učijo s posnemanjem (Pesek, 1997; Sam, 1998; Denac 2002, 2010). Zato je pomemben poudarek glasbene vzgoje dobro izobraževanje bodočih vzgojiteljev, da bi lahko ti nato primerno pristopili k vzgoji predšolskih otrok v izvajanju glasbenih dejavnosti (Nikolić in Ercegovac-Jagnjić, 2010).

Petje je elementarna oblika glasbenega izražanja otrok, zato morajo bodoči vzgojitelji pridobiti znanje in zavest o pomembnosti in vplivu petja na otrokov razvoj. Petje pomeni za otroka sredstvo glasbenega izražanja, poustvarjanja in ustvarjanja; srečanja z umetniškimi vsebinami; estetsko izkušnjo; dejavnost, ki vpliva na njegov razvoj glasbenih sposobnosti, spretnosti in znanj. Petje ima za otroka intrinzično vrednost, hkrati pa funkcionalno vpliva tudi na njegov splošni razvoj. Prakticiranje glasbe (s petjem ali igranjem) razvija poleg glasbenih sposobnosti tudi jezikovne in bralne sposobnosti, motorične sposobnosti, mentalne slike, ostri dojemanje, razvija ustvarjalnost, čustveno in kognitivno inteligenco, estetiko, vpliva na moralni in spoznavni razvoj, integracijo znanja, motorično spretnost in občutljivost, komunikacijske veščine, etičnost, sposobnost kritičnega mišljenja, pozornost, koncentracijo in delovne navade. Vpliva na razvoj auditivne percepcije, fonološkega pomnjenja, metakognitivnih znanj in domišljijo, miroljubnost, samozavest, ponos in strpnost do različnih kultur (Pesek, 1997; Richards, 1999; Eisner, 2002; Bumgarner Gee, 2004; Welch idr., 2004; Hallam, 2006; Kroflič, 2007a, 2007b; Barry, 2008; Garner, 2009; Hariss, 2009; Özgül, 2009). Blacking (po Barrett in Dunbar, 2007) meni, da je petje otroških pesmi socialno pomembno in da je nepogrešljivo za otroka, ki želi biti sprejet v skupino vrstnikov. Reverzibilna interakcija družbenega okolja in posameznika pomembno vplivata na njegovo nadaljnjo glasbeno dejavnost in okus. Dejanska glasbena interakcija vzgojitelja in otroka je izredno pomembna za otrokov razvoj v vseh segmentih osebnostnega in medosebnega razvoja in zato intelektualno stimulativna (Andrić, 1989; Bogнар idr., 2002; Hallam, 2006).

Zastopnost glasbenih predmetov in pevskih dejavnosti v okviru študijskega programa predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Zagrebu

Predmete znotraj študijskega programa za bodoče vzgojitelje na Pedagoški fakulteti v Zagrebu¹ smo prikazali v Tabeli 1, v kateri so vsi obvezni in izbirni predmeti, število ur v posameznem semestru, oblika dela in točkovna vrednost (ECTS) za akademsko leto 2013/2014 (*Red predavanja*, 2013).

Tabela 1: Glasbeni predmeti na študiju predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti Univerze v Zagrebu (2013/14)

PREDMET	Semester	P	S	V	ECTS
Glasbena kultura	1.	30	0	15	3
Instrument 1 (Kitara/ Klavir/ Harmonika)	2.	0	0	30	2
Instrument 2 (Kitara/ Klavir/ Harmonika)	3.	0	0	30	2
Instrumentalna spremljava s petjem 1 (Kitara/ Klavir/ Harmonika)	4.	0	0	30	1
Instrumentalna spremljava s petjem 1 (Kitara/ Klavir/ Harmonika)	5.	0	0	15	1
Metodika glasbene kulture 1 (Strokovni vzgojiteljski študij)*	5.	30	0	15	4
Metodika glasbene kulture 2 (Strokovni vzgojiteljski študij)	6.	15	0	30	3
Metodika glasbene kulture 1	5.	15	0	30	4
Metodika glasbene kulture 2	6.	15	0	30	3
Impostacija glasu**	1.-4.	15	15	0	2/4
Skladboglasje**	1.-4.	15	15	0	4
Glasbena animacija**	1.,2.	15	15	0	4
Skupinsko muziciranje**	1.-6.	15	15	0	4
Razvijanje posluha in ritma**	1.-4.	15	15	0	4
Tamburaški orkester**	1.-6.	15	15	0	4
Zborovsko petje**	1.-6.	15	15	0	4

P, S, V = predavanja, seminar, vaje

* Razlika med univerzitetnim in strokovnim študijem ni v številu predavanj. Razlike so naslednje: predmet Instrument 1 (klavir/kitara/harmonika) se na univerzitetnem programu ne začne s prvim, pač pa z drugim semestrom; število vaj iz glasbene kulture na strokovnem programu traja dva semestra eno uro tedensko, na univerzitetnem programu pa se izvaja samo v prvem semestru eno uro tedensko.

** Izbirni predmet

¹ Uradni naziv programa: *Prediplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje*

V študijskem programu za predšolsko vzgojo področje petja ni samostojen predmet, pač pa je del širše ponudbe glasbenih predmetov pod različnimi nazivi. Iz učnih načrtov lahko sklepamo, kateri segmenti petja se na študiju negujejo. Petje se razume kot vokalno izvajanje otroških pesmi z instrumentalno spremljavo, petje otroških pesmi in iger brez instrumentalne spremljave, petje s pravilno dikcijo in intonacijo, petje v različnih tempih in dinamiki.

Na Pedagoški fakulteti v Zagrebu se na študiju predšolske vzgoje petje prakticira na vajah *Glasbene kulture* v obsegu 15 ur. Prav tako je del predmeta *Instrumentalna spremljava s petjem 1 in 2* v petem in šestem semestru v obsegu 45 ur. Med izbirne predmete, ki se ukvarjajo s petjem in oblikovanjem glasu, spadajo *Impostacija glasu*, *Razvoj posluha in ritma*, *Zborovsko petje*. Študenti imajo z izbiro enega ali več takšnih predmetov možnost dodatno razširiti svoja vokalna znanja in pevsko literaturo, kar lahko kasneje vključijo v svoje delo (*Red predavanja*, 2013).

Raziskava

Opredelitev problema in cilj raziskave

Problem, ki ga želimo preučiti, so razlike med študenti predšolske vzgoje glede na njihove glasbene sposobnosti, predhodne glasbene izkušnje in znanja. Med samim študijem je potrebno razlike v neizenačenosti glasbenih znanj, sposobnosti in spretnosti zmanjšati in vsem omogočiti ustrezen razvoj na glasbenem področju.

Cilj dela je raziskati, kakšne glasbene izkušnje so študenti prvega in tretjega letnika predšolske vzgoje pridobili v času svojega osnovnošolskega, srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja, s kakšnimi glasbenimi izkušnjami, predznanjem in veščinami se študenti, bodoči vzgojitelji, vpisujejo na predšolsko vzgojo, oziroma kakšen je glasbeni profil študentov, bodočih vzgojiteljev. Posebej nas zanima, kakšne so pevske izkušnje študentov v času omenjenih izobraževalnih obdobj.

Raziskovalna metoda

Osnovna raziskovalna metoda je deskriptivna in kavzalno-eksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja.

Opis vzorca

V raziskavi, ki je bila izvedena na koncu letnega semestra akademskega leta 2012/13, so sodelovali študenti predšolske vzgoje s Pedagoške fakultete v

Zagrebu. Vprašalnik so izpolnjevali študenti prvega letnika univerzitetnega študija zgodnje in predšolske vzgoje² (N=40, 37.4%) in tretjega letnika dodiplomskega strokovnega vzgojiteljskega študija³ (N=67, 62.6%). Celotni vzorec vprašanih je bil ženskega spola (100%).

Merski instrument

Za potrebe raziskave je bil oblikovan dvodelni vprašalnik. Prvi del vprašalnika se nanaša na poznavanje glasbenega področja, s katerim se študenti, bodoči vzgojitelji, vpisujejo na študij (29 vprašanj), drugi del pa se nanaša na glasbene izkušnje, ki so jih pridobili v času študija (9 vprašanj). Študenti prvega letnika predšolske vzgoje so izpolnjevali le prvi del vprašalnika, ki se nanaša na glasbene izkušnje, pridobljene med osnovnošolskim in srednješolskim izobraževanjem ter z začetka študija, drugega dela vprašalnika pa niso izpolnjevali, ker še niso imeli vseh glasbenih predmetov na univerzitetnem študiju. Študenti tretjega letnika so izpolnili celoten vprašalnik.

Zbirali smo podatke objektivnega (spol, letnik študija, vrsta izobrazbe) in subjektivnega tipa (mišljenje o določenih pojavih), pri tem pa so uporabljene ordinalne lestvice. Določena vprašanja so bila dihotomna (da – ne). Za ugotavljanje zanesljivosti vprašalnika smo uporabili metodo notranje konsistentnosti ocenjevalne lestvice. Rezultati so pokazali zadovoljujoč izračun koeficienta Cronbach Alfa ($\alpha=0.883$) ter s tem potrdili zanesljivost merskega inštrumenta.

Zbiranje in obdelava podatkov

Podatke smo zbirali s pomočjo vprašalnika, ki so ga študenti dobili na koncu akademskega leta 2012/2013. Dobljeni podatki so bili vneseni v računalniški program za statistično obdelavo podatkov (SPSS 19.0). Za osnovno analizo podatkov smo uporabili opisno statistiko. Za nominalne in ordinalne spremenljivke smo izračunali opisne kazalce, ki so izraženi s frekvencami (f) in v odstotkih (%), z aritmetičnimi sredinami (M), modusi (Mo), srednjimi vrednostmi (Mod), standardnimi odkloni (SD) ter merama normalne porazdelitve (asimetričnost, sploščenost).

2 Uradni naziv programa: *Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje*

3 Uradni naziv programa: *Vstavite uradni naziv programa v hrvaščini*

Rezultati in interpretacija

Na predšolsko vzgojo se vpisujejo študenti z različnimi glasbenimi predznanji in izkušnjami. Od celotnega vzorca vprašanih (N=107) jih je 76.6% zaključilo gimnazijo, 23.4% strokovno šolo, 0.9% pa umetniško šolo. Nekaj študentov je obiskovalo dve srednji šoli: gimnazijo in umetniško šolo. Glasbeno izobrazbo zunaj rednega šolanja je imelo 32.7% vprašanih, od teh jih je 8.4% obiskovalo glasbeno šolo, enak odstotek vprašanih je sodeloval v folklornem društvu, 23.4% jih je pelo v zboru, zasebne ure pa je imelo 2.8% vprašanih. Niti en vprašani ni bil nikoli član kakšnega orkestra, le 0.9% pa se jih je glasbo učilo znotraj programa plesne šole. 11.2% vprašanih je v glasbenem izobraževanju zunaj rednega šolanja preživelo od 4 do 5 let, manj kot leto 6.5% vprašanih, več kot 10 let pa 3.7% vprašanih. Izmed vprašanih 52.3% študentov predšolske vzgoje nikoli ne obiskuje koncertov ali pa jih obiščejo enkrat letno. Enkrat mesečno koncerte obiskuje 8.4% vprašanih, 39.3% pa nekajkrat letno. Nihče od vprašanih ne obiskuje koncertov umetniške glasbe ali opere enkrat tedensko.

Poznavanje glasbenega področja in pogostost pevskih dejavnosti med uro *Glasbene kulture* v osnovnošolskem izobraževanju študentov prvega in tretjega letnika predšolske vzgoje

Tabela 2: Poznavanje glasbenega področja glede na predhodno osnovnošolsko izobraževanje

	N	Min	Max	M	Mod	SD	Asimetričnost		Sploščenost	
	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Std. Error	Stat	Std. Error
Poznavanje glasbenega področja iz OŠ	107	1	5	2,64	2	,861	,761	,234	,527	,463

Študenti predšolske vzgoje so poznavanje glasbenega področja ocenili kot nizko, kar je razvidno iz vrednosti aritmetične sredine (M=2.64), kar pomeni, da je največ študentov predšolske vzgoje ocenilo, da je njihovo poznavanje glasbenega področja glede na osnovnošolsko izobraževanje *slabo*.

Kot je razvidno iz Tabele 2, je razpon odgovorov maksimalen (1–5), kar pomeni, da delež popolnoma prekriva spekter odgovorov. Glede na specifičnost distribucije je delež blago pozitivno asimetričen, kar na lestvici kaže prednost pred negativnimi vrednostmi dojemanja študentov, bodočih vzgojiteljev.

Ugotavljali smo izkušnje študentov predšolske vzgoje, povezane s pogostostjo petja na urah *Glasbene kulture* v času njihovega osnovnošolskega izobraževanja.

Tabela 3: Pogostost petja na urah *Glasbene kulture* v OŠ

Pogostost petja na urah <i>Glasbene kulture</i> v OŠ	f	%	Veljavni odstotek (%)	Kumulativni odstotek (%)
Nikoli	2	1,9	1,9	1,9
Enkrat mesečno	18	16,8	16,8	18,7
Dvakrat mesečno	20	18,7	18,7	37,4
Trikrat mesečno	15	14,0	14,0	51,4
Na vsaki uri <i>Glasbene kulture</i>	52	48,6	48,6	100,0

Največje število študentov, 48.6%, je pelo na vsaki uri *Glasbene kulture*, 18.7% študentov pa ni pelo nikoli ali pa so peli le enkrat mesečno. 32.7% jih je na urah *Glasbene kulture* pelo dva do trikrat mesečno.

Poznavanje glasbenega področja študentov prvega in tretjega letnika predšolske vzgoje in prakticiranje petja v srednji šoli

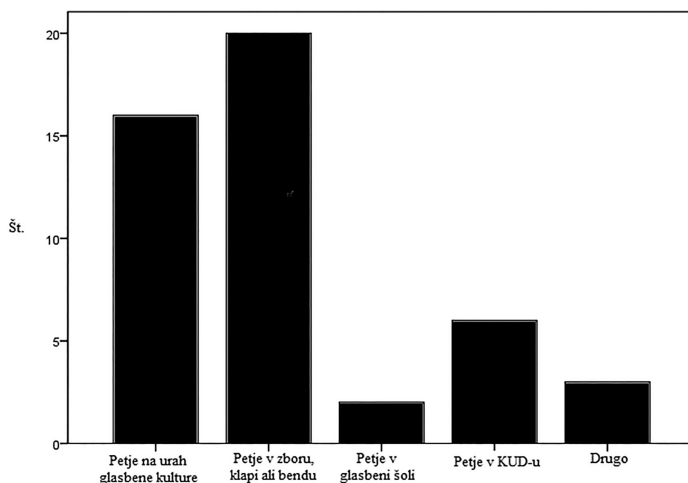
Tabela 4: Poznavanje glasbenega področja glede na predhodno srednješolsko izobraževanje

	N	Min	Max	M	Mod	SD	Asimetričnost		Sploščenost	
	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Std. Error	Stat	Std. Error
Poznavanje glasbenega področja iz SŠ	107	1	5	2,52	2	,945	-,137	,234	-,566	,463

43% vprašanih poznavanje glasbenega področja glede na predhodno srednješolsko izobraževanje ocenjuje kot nikakršno oziroma slabo, 44.9% jih meni, da je njihovo poznavanje dobro, le 12.1% pa jih meni, da je njihovo poznavanje glasbenega področja zelo dobro ali odlično.

Iz Tabele 4 je vidna mera centralne tendence, ki znaša 2, kar pomeni, da študentje ocenjujejo poznavanje glasbenega področja glede na srednješolsko izobraževanje kot slabo. To potrjuje tudi aritmetična sredina ($M=2.52$), pridobljena iz odgovorov, razporejenih na petstopenjski lestvici.

Graf 1: Pogostost petja v srednji šoli

Pogostost petja v času srednješolskega izobraževanja je potrdilo 47 (43.9%) študentov predšolske vzgoje (v Grafu 1 so prikazani samo deleži tistih, ki so peli v srednji šoli). Glede na različne srednješolske programe je od vseh vprašanih na urah *Glasbene kulture* pelo 15% celotnega vzorca ($N=107$). 18.7% je pelo v zboru, klapi ali skupini, 1.8% v glasbeni šoli, v kulturno umetniških društvih 5.6%, v sklopu animatorjev ali v gledaliških predstavah – muzikalih pa 2.8%. Niti eden izmed vprašanih ni pel individualno ali zasebno. 60 (56.1%) študentov v času srednješolskega izobraževanja ni prakticiralo petja.

Poznavanje glasbenega področja na začetku študija

Ocena poznavanja glasbenega področja je merjena s petstopenjsko ordinalno lestvico s številčnimi vrednostmi: 1 nezadostno; 2 minimalno; 3 dobro; 4 zelo dobro; 5 odlično. Osnovne opisne vrednosti so prikazane v Tabeli 5.

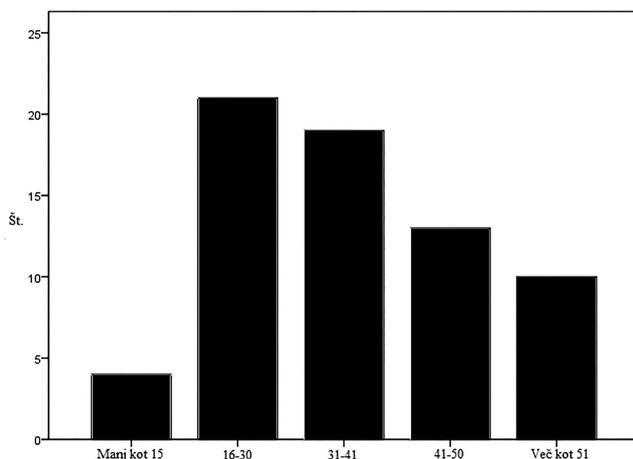
Tabela 5: Poznavanje glasbenega področja na začetku študija

	N	Min	Max	M	Mod	SD	Asimetričnost		Sploščenost	
Glasbeno področje	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Stat	Std. Error	Stat	Std. Error
1. Osnove glasbenega jezika	107	1	5	2,90	2	,951	,276	,234	-,535	,463
2. Zgodovina glasbene umetnosti	107	1	4	2,53	2	,828	,148	,234	-,534	,463
3. Glasbene zvrsti	107	1	5	2,93	3	,821	-,069	,234	,003	,463

Kot je razvidno iz Tabele 5, dokaj nizke mere centralne tendence kažejo, da so vzgojitelji na začetku študija poznavanje glasbenega področja ocenili kot *ne preveč dobro*. To lahko razložimo z vrsto zaključene srednje šole. Programi gimnazije in umetniške šole imajo predmet *Glasbena kultura*, ki vključuje zgodovino glasbe, strokovne šole pa v svojem programu takšnega predmeta nimajo.

Glasbene izkušnje študentov v tretjem letniku predšolske vzgoje glede na povezavo med številom naučenih pesmi v času študija in občutkom študentov za samostojno izvajanje glasbenih dejavnosti z otroki v vrtcu ter ocena znanja in veščin o oblikovanju glasu

Zanimalo nas je, koliko otroških pesmi so se naučili študenti predšolske vzgoje v času univerzitetnega študija. V Grafu 2 so predstavljeni odgovori študentov tretjega letnika (N=67).

Graf 2: Število naučenih otroških pesmi v času študija predšolske vzgoje

Na lestvici ponujenih odgovorov o številu naučenih otroških pesmi v času študija distribucija deležev kaže, da največ študentov tretjega letnika (37.4%) meni, da so se naučili od šestnajst do štirideset pesmi. 9.3% študentov meni, da so se naučili največje število, tj. več kot 51 otroških pesmi. Frekvence dihotomnih odgovorov kažejo, da 55.1% študentov tretjega letnika meni, da so se naučili zadostno število pesmic za samostojno delo v vrtcu.

Največje število študentov tretjega letnika predšolske vzgoje meni, da imajo dobro znanje o oblikovanju glasu (23.4%), le 1.9% pa jih meni, da imajo odlično znanje o oblikovanju glasu. 25.3% vprašanih meni, da sploh nimajo nobenega znanja ali pa da znajo dovolj.

Študenti tretjega letnika predšolske vzgoje so izrazili zadovoljstvo z osebnim napredkom pri pridobivanju znanja in veščin na glasbenem področju v času študija. 68.4% jih je s pridobljenim znanjem in veščinami na glasbenem področju na koncu študija zelo zadovoljnih, popolnega nezadovoljstva pa ni izrazil niti en študent.

Sklep

Z raziskavo smo dobili vpogled v glasbene izkušnje študentov predšolske vzgoje v času njihovega osnovnošolskega, srednješolskega in univerzitetnega izobraževanja. Študenti ocenjuje svoje poznavanje glasbenega področja glede na svoje osnovnošolsko izobraževanje kot slabo, skoraj polovica vprašanih pa je pela pri vsaki uri *Glasbene kulture*. Odstotek je lahko posledica dejstva, da je od zaključka osnovne šole minilo že več let. Tudi glasbene izkušnje iz srednje šole so ocenili kot slabe. V srednjih šolah veliko študentov ni več imelo stika z glasbo. Največje število študentov ima zaključeno gimnazijo, kjer imajo predmet *Glasbena kultura*, ki vključuje tudi zgodovino glasbe s poudarkom na poslušanju temeljnih del iz glasbene literature. Praktičnega muziciranja skorajda ni, razen v srednjih šolah, v katerih imajo zборе, vendar pa je v teh dejavnih manjše število dijakov, saj gre za izbirni predmet. Manjše število študentov se je v času svojega srednješolskega izobraževanja z glasbo ukvarjalo pri izvenšolskih dejavnostih.

V izobraževanju bodočih vzgojiteljev primanjkuje sistematizacija glasbenega izobraževanja pred študijem. Zaradi obstoječih razlik v usvojenem znanju in glasbenih sposobnostih študentov, ki se pri vpisu na fakulteto ne preverjajo, je cilj študijskih programov ponuditi ustrezna znanja in veščine za kasnejše delo v vrtcu, hkrati pa razvijati potrebo po nenehnem izpopolnjevanju na glasbenem področju. Naloga študijskih programov na fakulteti je, da razlike zmanjšajo na najmanjšo možno raven. Da je res tako, potrjujejo vprašani študenti, ki ocenjujejo, da znajo dovolj otroških pesmi za samostojno delo v vrtcu. Večina študentov tretjega letnika je ocenila, da so s pridobljenimi znanji in veščinami v

času študija zadovoljni oziroma zelo zadovoljni, niti en študent pa ni izrazil popolnega nezadovoljstva.

Rezultati raziskave bi morali spodbuditi nadaljnje raziskovanje o izkušnjah študentov na vseh glasbenih področjih na začetku študija. Za pridobitev celovite slike o glasbenem profilu študentov, bodočih vzgojiteljev in njihovih izkušnjah bi bilo potrebno preučiti tudi druga glasbena dejavnostna področja (igranje na instrumente, poslušanje glasbe, ustvarjanje). Rezultati bi lahko služili za nadaljnji razvoj in kakovostno izboljševanje obstoječih študijskih programov na pedagoških fakultetah, da bi znotraj vsakega področja zagotovili ustrezno količino znanj in veščin, potrebnih za glasbeno delo v vrtcu. Rezultati bi pomembni tudi za profesorje na fakultetah, saj bi z njimi dobili sliko glasbenega profila študentov, ki se vpisujejo na študij predšolske vzgoje in s katerimi bodo delali tri leta. Koristno bi bilo raziskati glasbene interese študentov in katera področja ter teme, poleg obstoječih in obveznih predavanj, bi lahko fakultete ponudile študentom kot dodatne možnosti izpopolnjevanja. Potrebno bi bilo raziskati tudi vpliv posameznih glasbenih področij na samozavest študentov za izvajanje glasbenih dejavnosti v vrtcu ter do kolikšne mere osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje vpliva na dojemanje pomembnosti glasbe pri njihovem bodočem delu.

Med študijem je treba pokazati ne le na pomen glasbe v predšolskem obdobju, pač pa tudi na usposobljenost študentov, prihodnjih vzgojiteljev, na tem področju. UNESCO v dokumentu *Road Map for Arts Education* (2006) zagovarja razvijanje estetskega občutka, ustvarjalnosti in sposobnosti kritičnega razmišljanja ter ozaveščanje prirojene človeške sposobnosti skozi umetniško vzgojo kot temeljno pravico vsakega otroka in mlade osebe. Zavest o intrinzičnih lastnostih glasbe pomeni, da so pristojni odgovorni za vključevanje glasbe v proces vzgoje in izobraževanja ter za negovanje pozitivnega odnosa do učinkovitosti v poučevanju glasbe glede na okolico, iz katere otroci prihajajo (Özgül, 2009; Bond, 2012). Glasbeno učenje in vzgoja otrok sta ključnega pomena za razvoj družbe na vseh ravneh delovanja. Pozorna in primerna skrb v predšolskem obdobju je nujna za individualni razvoj posameznika, ki naj bi kasneje doprinesel k boljši družbi (Lee, 2009).

Dejstvo je, da formalna vzgoja in izobraževanje vzgojiteljskih kadrov kasneje vpliva na kakovost dela pri izvajanju glasbenih dejavnosti v vrtcu. Pomembno je, da imajo fakultete strukturiran glasbeni pouk, da zagotovijo dovolj navodil o načinih glasbenega dela, da študentom dajo pristojnosti, razvijejo občutek ljubezni do glasbe, zato da bi bili prihodnji vzgojitelji samozavestni, pri delu pa učinkoviti in suvereni.

Literatura

- Andrić, Z. (1989), Autoindividualizirani rad u nastavi. Zagreb: „Školske novine“.
- Ballantyne, J., Packer, J. (2004). Effectiveness of preservice music teacher education programs: Perceptions of early-career music teachers. *Music Education Research*, 6 (3), str. 299–312.
- Barrett, L., Dunbar, R. (2007). Music and cognitive evolution: OUP Handbook of Evolutionary Psychology, Cambridge.
<http://www.mus.cam.ac.uk/~ic108/PDF/ICEvopsych07.pdf> (21.10.2011)
- Barry, N. H. (2008). The Role of Integrated Curriculum in Music Teacher Education. *Journal of Music Teacher Education* 18 (1), str. 28-38.
- Blašković, J., Novaković, S. (2013). Early Childhood and Preeschool Education University Students' Views and Assessments Regarding Visual Art and Music Areas. *Croatian Journal of Education*, 15 (3), str. 583–598.
- Bond, V. L., (2012). Music's Representation in Early Childhood Education Journals: A Literature Review. *Update: Applications of Research in Music Education*, 31 (1), str. 34-43.
- Bowles, C. L. (1998). Music activity preferences of elementary students. *Journal of Research in Music Education*, 46 (2), str. 193–207.
- Bumgarner Gee, C. (2004). Spirit, Mind, and Body: Arts Education the Redeemer. V: Eisner, E. W. in Day, M. D. (ur) *Handbook of Research and Policy in Art Education*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, str. 115–134.
- Carper, K. (2001). The effect of repeated exposure and instructional activities on the least preferred of four culturally diverse musical styles with kindergarten and pre-k children. *Bulletin of the Council of Research in Music Education*, 151, str. 41–49.
- Daniels, R. D. (1991). A survey of preschool musical education in four southeastern states. *Southeastern Journal of Music Education*, 3, str. 20–31.
- de L'Etoile, S. K. (2001). An inservice training program in music for child-care personnel working with infants and toddlers. *Journal of Research in Music Education*, 49 (1), str. 6–20.
- Denac, O. (2002), Glasba pri celostnem razvoju otrokove osebnosti, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Denac, O. (2008). A case study of preschool children's musical interests at home and at school. *Early Childhood Education Journal*, 35, str. 439–444.
- Denac, O. (2010), Teoretična izhodišča načrtovanja glasbene vzgoje v vrtcu, Ljubljana: Debora.
- Dobrota, S. (2008). Popularna glazba, glazbena nastava i glazbeni ukus mladih. Zagreb: Filozofski fakultet. Sveučilište u Zagrebu. Doktorska disertacija.
- Eisner, E. W. (2002), The Arts and the Creation of Mind. New Haven & London: Yale.

- Garner, A. M., (2009). Singing and Moving: Teaching Strategies for Audiation in Children. *Music Educators Journal*, 95 (4), str. 46-50.
- Garvis, S., Pendergast, D. (2011). An Investigation of Early Childhood Teacher Self – Efficacy Beliefs in the Teaching of Art Education. *International Journal of Education & Art*, 12 (9), str. 1–15.
- Hallam, S. (2006), *Music Psychology in Education*, London: Institute of Education, University of London.
- Hariss, M. (2009), *Music and the young mind: enhancing brain development and engaging learning*. Maryland: Rowman & Littlefield Publisher Group, Inc.
- Herbst, A., De Wet, J., Rijsdijk, S. (2005). A survey of music education in the primary schools of South Africa's Cape Peninsula. *Journal of Research in Music Education*, 53 (3), str. 260–283.
- Ho, W-Ch. (2007). Students' experience of music learning in Hong Kong's secondary schools. *International Journal of Music Education* 25 (1), str. 31-48.
- Jaffurs, Sh. E. (2004). The impact of informal music learning practices in the classroom, or how I learned how to teach from a garage band. *International Journal of Music Education* 22 (3), str. 189-200.
- Kim, J. (2000). Children's pitch matching, vocal range, and developmentally appropriate practice. *Journal of Research in Childhood Education*, 14 (2), str. 152–160.
- Kroflič, R. (2007a). Umetnost v današnjih konceptih splošne izobrazbe (Uvod v tematski del). *Sodobna pedagogika*, 58 (3), str. 6-11.
- Kroflič, R. (2007b), Vzgojna vrednost estetske izkušnje. *Sodobna pedagogika*, 58 (3), str. 12–31.
- Lee, Y. (2009). Music practices and teachers' needs for teaching music in public preschools of South Korea. *International Journal of Music Education*, 27 (4), str. 356-371.
- Levinowitz, L. M. (2001). Golden age for early childhood music education. *Teaching Music*, 9 (3), str. 40–43.
- Levinowitz, L. M. (1999). The importance of music in early childhood. *Music Educators Journal*, 86 (1), str. 7–18.
- May, W. V. (1985). Musical style preferences and aural discrimination skills of primary grade school children. *Journal of Research in Music Education*, 33, str. 7–22.
- Nacionalni okvirni kurikulum Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, (2011). Republika Hrvatska. Dostopno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685> (22.10.2013.)
- Nardo, R. L., Custodero, L. A., Persellin, D. C., & Fox, D. B. (2006). Looking back, looking forward: A report on early childhood music education in accredited American preschools. *Journal of Research in Music Education*, 54, str. 278–292.

- Nastavni plan i program za osnovnu školu*, (2006). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Republika Hrvatska. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=11935&sec=2197> (22.10.2013.)
- Nichols, B. L., Honig, A. S. (1995). The influence of an inservice music education program on young children's responses to music. *Early Child Development and Care*, 113, str. 19–29.
- Nikolić, L., Ercegovac–Jagnjić, G. (2010). Uloga glazbenih sposobnosti u obrazovanju učitelja primarnog obrazovanja. *Metodika* 20, 11 (1), str. 23–33. Učiteljski fakultet: Zagreb.
- Oliveira, A. (2005). Music teaching as culture: introducing the *pontes* approach. *International Journal of Music Education*, 23 (3), str. 205–216.
- Özgül, I. (2009). An analysis of the elementary school music teaching course in Turkey. *International Journal of Music Education*, 27 (2), str. 116–127.
- Pesek, A. (1997), *Otroci v svetu glasbe*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Red predavanja (2013), Učiteljski fakultet u Zagrebu, Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: http://www.ufzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2010/08/Red-predavanja-2013_2014..pdf (20.9.2013.)
- Richards, C. (1999). Early Childhood Preservice Teachers' Confidence in Singing. *Journal of Music Teacher Education*, 9, str. 6–17.
- Riegle, M. K., Gerrity, K. W. (2011). The Pitch – Matching Ability of High School Choral Students: A Justification for Continued Direct Instruction. *Update: Applications of Research in Music Education*, 30: str. 10.
- Rojko, P. (2012). Metodika nastave glazbe. Teorijsko – tematski aspekti. Glazbena nastava u općeobrazovnoj školi. Dostupno na: http://bib.irb.hr/datoteka/566005.ROJKO_Metodika_nastave_glazbe_Teorij_sko_tematski_aspekti.pdf (3.2.2014.)
- Sam, R. (1998), *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*, Rijeka: Gloss d.o.o.
- Strmčnik, F. (1987). *Sodobna šola v luči učne diferenciacije in individualizacije*. Ljubljana: ZOTK.
- Strmčnik, F. (1999). Učna diferenciacija bodoče osnovne šole v luči kritike. *Sodobna pedagogika*, 50 (1), str. 52–71.
- Temmerman, N. (1998). A survey of childhood music education programs in Australia. *Early Childhood Education Journal*, 26 (1), str. 29–34.
- UNESCO (2006): Road Map for Arts Education. World Conference on Arts Education: University Press.
- Vannatta-Hall, J. E. (2010). Music education in early childhood teacher education: The impact of a music methods course on pre-service teachers' perceived confidence and competence to teach music. Doktorska disertacija. Urbana, Illinois. https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/16854/1_VannattaHall_Jennifer.pdf?sequence=4 (15.6.2013.)

- Vidulin-Orbanić, S. (2012). Utjecaj glazbene nastave na (glazbenu) kulturu učenika. Pedagogija i kultura (ur. N. Hrvatić, A. Kaplan). *Drugi kongres pedagoga Hrvatske. Hrvatsko pedagoško društvo*; Zagreb, str. 419 – 430.
- Welch, G, Hallam, S, Lamont, A, Swanwick, K, Green, L, Hennessy, S, Cox, G, O'Neill, S & Farrell, G (2004). Mapping Music Education Research in the UK..*Psychology of Music*, 32 (3), str. 239-290.